

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Пелагия Михайлова Терзийска, професор в Югозападен университет „Неофит Рилски“

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **‘професор’**
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование Педагогически науки
професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр.57 от 26.06.2020.г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра „Педагогика и управление на образованието” към Педагогически факултет, като кандидат участва доц. д.п.н **Жана Атанасова Янкова** от Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"

1. Общо представяне на получените материали

Процедурите по хода на конкурса са в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”. Документите и материалите, представени от доц. д.п.н Жана Атанасова Янкова отговарят на всички на изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представяне на процедурата и опис на получените за рецензиране материали.

Със заповед № Р33- 4118 от 24. 08. 2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **„професор“** в ПУ по област на висше образование Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика), **обявен за нуждите на катедра „Педагогика и управление на образованието”** към Педагогически факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи единственият кандидат доц. д.п.н Жана Атанасова Янкова от Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"

Представеният от доц. д.п.н Жана Атанасова Янкова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;
- автобиография по европейски формат;
- диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ - оригинал с приложение;
- диплома за образователна и научна степен „доктор“ – оригинал;
- диплома (свидетелство) за академична длъжност „доцент“ - оригинал;
- диплома за научна степен „доктор на науките“ - оригинал;
- списък и копия на научните трудове;
- справка за спазване на минималните национални изисквания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- анотации на научните трудове, включително самооценка на приносите на български и английски език;
- удостоверение за трудов стаж;
- документи за учебна работа;
- документи за научноизследователска дейност:
  - справка за научноизследователска дейност;
  - удостоверения за проектна дейност, служебни бележки, отзыв.
- други документи:
  - служебни бележки и протоколи;
  - доказателства за цитиране;
  - сертификати от участия в конференции и обучения.
- комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 14 – 4 броя
- комплект документи на електронен носител от т. 1 до т. 14 – 8 броя.

Доц. д.п.н. Янкова е приложила списък с общо 95 броя публикации. В конкурса **участва с 50** от тях. 17 от тези 50 са публикувани след представяне на дисертационен труд за получаване на научната степен „доктор на науките“. Списъкът на научните трудове за участие в обявения конкурс включва 1 монографии; 2 книги; 1 студия (в съавторство); 30 научни статии на български език (5 от които в съавторство) и 8 на чужд език (2 в съавторство); 7 учебници и

учебни помагала за студенти, от които 6 в съавторство; 1 учебно помагало за ученици (в съавторство).

Документацията представена от доц. д.п.н. Янкова по конкурса е стриктно организирана, съдържа цялата необходима информация и е оформена прецизно и като визия, и като съдържание. Това определено улеснява работата на членовете на научното жури.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Доц. д.п.н Ж. Янкова завършва през 1979 г. полувисш институт за начални и прогимназиални учители "Любен Каравелов", гр. Кърджали, а през 1985 г. - преквалификация по олигофренопедагогика в СУ"Св.Климент Охридски" - ЦИУУРК, гр. София.

След придобиването на втори клас квалификация по олигофренопедагогика през 1986 в СУ "Св.Климент Охридски" - ЦИУУРК, гр. София, завършване през 1987 на висше образование в ПУ "Паисий Хилендарски" и дипломиране като биолог, учител по биология с втора специалност химия, последователно в рамките на около 10 години, придобива втори и първи клас по биология и първа професионална квалификационна степен по специална педагогика (1998). Стремещът за непрекъснато разширяване и обогатяване на образованието продължава и през 2003 г. доц. Янкова придобива образователна и научна степен доктор по научната специалност 05.07.04 "Специална педагогика". Три години по-късно получава научното звание „доцент“ по същата научна специалност, а през 2016 г и научната степен „доктор на науките“.

Трудовият път на доц. Янкова започва като учител, пом. директор в ПУ "Любен Каравелов", гр. Стара Загора. От 1996 г. до 2007 г. е старши експерт по интегрирано обучение, специални училища и домове за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа в Регионален инспекторат по образование - Стара Загора, като през последните две години от този период е и хоноруван преподавател в Тракийски университет, Стара Загора - Педагогически факултет, Медицински факултет, Аграрен факултет, Департамент за информация и повишаване на квалификацията на учителите по Специална педагогика.

От 2007 г. до 2011 г. е доцент по Специална педагогика в Департамент за информация и повишаване квалификацията на учителите, Тракийски университет, а от 2011 доцент по специална педагогика в ПУ "Паисий Хилендарски", Педагогически факултет, катедра „Педагогика и управление на образованието“.

От 1995 г. до сега взема участие в множество обучителни семинара, за които има издадени сертификати, както и в обучения на различни педагогически специалисти.

Доц. д.п.н Ж. Янкова успешно съчетава преподаване с научна работа, включително участие в изследователски и образователни проекти, в част от които в позицията на ръководител или координатор.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценка на учебно-педагогическа дейност

Доц. Янкова преподава различни учебни дисциплини в специалности за придобиване на ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“. Всички те са свързани със специалната педагогика и приобщаващото образование.

В специалност „Специална педагогика“, редовно обучение учебните дисциплини, които преподава са: Въведение в специалността, Ресурсно подпомагане на деца и ученици със СОП, Помощни средства и технологии при хора с увреждания и специални образователни потребности., както и Текуща педагогическа практика, и Преддипломна педагогическа практика.

В специалностите НУПЧЕ, НУП, ПНУП преподава учебната дисциплина „Допълнителна подкрепа на ученици със специални образователни потребности“, в специалност „Педагогика“ и „Социална педагогика“- Приобщаващо образование, а в специалност „Социални дейности“ - Социални дейности на хора с увреждания.

Учебните дисциплини Ресурсно подпомагане в приобщаващото образование, Подкрепяща среда за деца и ученици със СОП, Особенности на обучението при деца/ученици с умствена изостаналост, Помощни средства и технологии за деца и ученици със СОП преподава в МП „Специална педагогика-ресурсен учител“, за която разработва нов учебен план (задочно обучение, 2 години). Немалко са и дисциплините, които води в други магистърски програми на педагогически факултет, сред които Въведение в комуникативните нарушения, Индивидуални програми и дизайн на инструкциите при комуникативни нарушения, Асистирани технологии и универсален дизайн за учене при комуникативни нарушения, Ерготерапия при комуникативни нарушения – МП „Комуникативни нарушения на развитието“, Включващо обучение на деца и ученици със специални образователни потребности в МП „Образователен мениджмънт“, Стратегии за приобщаващото образование - МП „Алтернативи в предучилищната и началната училищна педагогика“.

Доц. д.п.н. Жана Атанасова е автор и на два учебни плана за допълнителна професионална квалификация “Ресурсен учител“, на учебни програми за краткосрочни курсове за педагогически специалисти с присъждане на квалификационни кредити към ДКПРПС.

Публикува 1 самостоятелен учебник за студенти (НТ44) и 2 в съавторство (НТ45),(НТ 46); в съавторство четири учебни помагала за студенти (НТ43), (НТ47), (НТ48), (НТ49) и едно

електронно учебно помагало за ученици със СОП (НТ50.); Е-курс – „Приобщаващо образование за ученици със специални образователни потребности“.

Научен ръководител е на 6 докторанта, от които 3 успешно защитили дисертациите си.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

В резултата на непрекъснатите си педагогически търсения и научни изследвания доц. д.п.н. Жана Атанасова представя достатъчно научни публикации, които съответстват на профила на обявения конкурс за професор. Публикационната ѝ дейност е свидетелство за постиженията и като учен – специалист по специална педагогика.

Разпределението на научните трудове участващи в конкурса по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва: хабилитационен труд - монография (НТ1), 2 книги - едната на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор“ (НТ2) и втората - за присъждане на научната степен „доктор на науките“ (НТ3); 38 статии, от които 3 публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация и 33 - в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове, от които 7 в съавторство.

Монографичния труд „Детерминанти в достъпа до образование на деца и ученици със специални образователни потребности“ е пряко свързан с експертизата на доц. д.п.н. Ж. Янкова. В него от гледна точка на организацията и компонентите на достъпа до образование на деца и ученици със СОП тя представя проучвания в теоретичен и нормативен аспект и споделя добри практики.

Проследява възникването и развитието на интегрираното обучение и достъпа на тези деца като първа стъпка за включването им в образователния процес на детската градина и училището, както и спецификата на приобщаващото образование. Анализира детерминантите на достъпа до образование, които предполагат равноправно участие в образователния процес и социалния живот на образователната институция. На основата на направен анализ на схващания на български автори дефинира отделни увреждания и разстройства, представя етиология и класификация, прави характеристика на отделни симптоми през призмата на достъп до образование. Разкрива и моменти от практиката на ресурсни учители, работещи с различни деца и ученици със СОП и родители.

Направеното емпирично изследване впечатлява с големия брой участниците: 231 директори на детски градини и училища от 5 области - Стара Загора, Хасково, Пазарджик, Кърджали и Смолян и 9 експерта от МОН, Висши училища, Регионални центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, училища, детски градини и НПО. Научно издържаният теоретичен, количествен и качествен анализ на получените от изследването ре-

зултати предпоставят формулирането на значими обобщения и препоръки, свързани с подобряване на достъпа до качествено приобщаващо образование на всички деца и ученици, в това число и на децата и учениците със специални образователни потребности. Актуалността и полезността на монографията е безспорна.

На разглежданата проблематика е посветена и публикация НТ5.

В книгата „Корекционно-развиващото обучение по биология на ученици с умствена изостаналост“ (НТ2) се разглеждат научнотеоретическите и практическите възможности за преодоляване или намаляване на нарушенията в познавателната дейност на учениците с умствена изостаналост, както и спецификата на обучението им по биология.

Книгата „Помощни средства и технологии за деца и ученици със специални образователни потребности в приобщаващото образование“ (НТ3) информира за многообразието на помощните средства и технологии в образователния процес на децата и учениците със специални образователни потребности. Поставя се акцент върху необходимостта от осигуряване на посочените средства от образователните институции, за да имат тези деца и ученици достъп, според оценката на индивидуалните им потребности, до информацията и учебното съдържание заедно с всички останали.

Проучвания, които са свързани с използването на помощни средства и технологии в обучението на децата и учениците със СОП са представени в публикациите с номерация в списъка на научните трудове: НТ15, НТ19, НТ20, НТ23, НТ29, НТ38, НТ42. Анализирани и обобщени са резултатите от проведени от автора изследвания сред педагогическата колегия.

Особено значимият днес въпрос за ресурсното подпомагане и подкрепата за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности се разглежда в публикациите: НТ6, НТ7, НТ14, НТ16, НТ21, НТ26, НТ31, НТ32, НТ33, НТ35, НТ37. В тях се конкретизират технологиите за алтернативна и допълваща комуникация, подкрепящи допълнително тези деца и ученици в процеса на обучението им. Представят се възможностите за използването на информационните технологии в процеса за повишаване на мотивацията на учениците със специални образователни потребности за учене и участие в часа, което от своя страна води и до повишаване качеството на образователния процес и равнопоставеност при тяхното участие.

В част от публикациите си доц. д.п.н. Ж. Янкова насочва вниманието към изследвания, свързани със специфики на обучението на децата, учениците и студентите със специални образователни потребности, включително обучението на ученици с тежки интелектуални и множество увреждания в училищното образование: НТ2, НТ9, НТ12, НТ24, НТ25, НТ30, НТ31, НТ34, НТ41.

Нормативните основи на приобщаващото образование, практическото му реализиране в детските градини и училищата, значимостта на подкрепящата среда за личностното развитие на децата/учениците с умствена изостаналост, включени в общообразователната среда се разглеждат в публикациите под номер: НТ27, НТ36, НТ39.

Специално внимание се отделя на подготовката на студентите от професионално направление „Педагогика“ за работа с децата и учениците със специални образователни потребности в условията на приобщаващото образование, както и подобряване на продължаващата квалификация на педагогическите специалисти, включително и на изискванията за продължаваща квалификация на ресурсния учител - НТ4, НТ8, НТ10, НТ11, НТ13, НТ17, НТ18, НТ22, НТ28, НТ40.

Психологическите особености на групите деца и ученици със специални образователни потребности, както и важни въпроси свързани с допълнителната им подкрепа за личностно развитие в образователните институции са представени в учебниците за студенти - НТ46, НТ44, НТ45, НТ43, НТ47. В тях са конкретизирани и обосновани основни стратегии и модели на работа с тези деца и ученици, разкрива се значимостта на арттерапевтични упражнения за развиване индивидуалността им, като се посочват и описват такива.

Представената за конкурса публикационна дейност представят доц. д.п.н. Жана Янкова като последователен и стриктен изследовател на актуални въпроси в областта на специална педагогика.

Доц. Янкова участва в 14 **национални научени или образователни проекти**, както следва: в 4 проекта като член на изследователския екип, в 5 в позиция на обучител, в 3 като координатор на проекта, в 1 като експерт-преподавател и в 1 като академичен наставник. Ръководител е на 3 национални проекта. Като член на изследователския екип участва и в два **международни проекта**.

В 15 международни **конференции** и 7 национални участва с доклади, както и в 1 международен образователен семинар. Изнася лекции в Университет „Jan Kochanowski“ v Kielce, PL от 03.05 до 08.05. 2015 г.

Кандидатът е рецензент на 6 монографии, на сборници с научни доклади от международни научно-практични конференции в Китеп от 2015 до 2020 г.

Доц. д.п.н. Ж. Янкова е **член** на: Съюза на учените в България; на професорите от славянските страни; Областния съвет по интегриране на деца със специални образователни потребности в системата на народната просвета; на съвета по осиновявания към Регионална дирекция Социално подпомагане - Стара Загора; комисията по "Закрила на детето" дирекция социално подпомагане - Стара Загора. Председател е на ЕКПО при РИО - Стара Загора

Приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания

От представената справка се вижда, че 1 от публикациите на доц. Янкова е **цитирана** веднъж в научно издание, реферирано и индексирано в световноизвестни бази данни с научна информация. Освен това са публикувани рецензии на две от книгите ѝ в издания индексирани в същата база данни. Общият брой на **цитиранията** от 10 публикации на автора в монографии и колективни томове с научно рецензиране е 16. Цитиранията в нерепериранни списания с научно рецензиране са 52.

Приноси:

- Представена е организацията и компонентите на достъпа на децата и учениците със специални образователни потребности до образователните институции (НТ1, НТ5)
- Разработен и приложен е въпросник за самооценка на директорите на детските градини или училищата относно достъпността до образование на децата и учениците със специални потребности, както и карта за експертите в областта на приобщаващото образование за оценяване достъпа до образование на тези деца и ученици (НТ1).
- Направено е цялостно изследване на проблема за помощните средства и технологии в обучението на децата и учениците със специални образователни потребности: уточнен и прецизиран е категориалният апарат и класификацията им; създадени са чек листове за оценяване потребността на детето или ученика от помощни средства и технологии в образователния процес; описани са ниско- и високотехнологичните помощни средства, улесняващи участието във всички дейности на образователната институция (НТ3, НТ38, НТ23).
- Предложен е модел за базисна подготовка на студентите по отношение приложението на съвременните помощни средства и технологии в обучението на децата и учениците със специални образователни потребности (НТ19, НТ20).
- Изяснена е ролята на адаптираните помощни средства за писане, четене и рязане в обучението на децата и учениците със специални образователни потребности, включително е описана спецификата на 4 модела адаптирани ножици и са представени 15 стъпки за развиване на уменията за рязане (НТ29, НТ38).
- Изследвано е развитието на ресурсното подпомагане у нас, като компонент от образователното приобщаване в училището и детската градина и сътрудничеството със семейството (НТ16, НТ21, НТ26, НТ32, НТ35).

- Изяснена е същността на подкрепата за личностно развитие в условията на приобщаващото образование на децата и учениците със специални образователни потребности, значимостта на допълнителната подкрепа за личностното развитие чрез помощните и информационните технологии, както и основни стратегии и модели за работа с тези деца и ученици (НТ6, НТ7, НТ14, НТ31, НТ37, НТ44, НТ3, НТ45).
- Конструиран и предложен е модел на дейностите за осъществяване на интегрирано обучение в училищата или детските градини и са посочени методическите аспекти на обучението по биология на учениците с умствена изостаналост, обучаващи се в специално училище (НТ2, НТ31, НТ34).
- Предложени са насоки за разработването на стандарт за приобщаващо образование (НТ27).
- Популяризирана е авторска програма за помощните средства и технологии за децата и учениците със специални образователни потребности и са направени предложения относно подобряване на продължаващата квалификация на педагогическите специалисти (НТ4, НТ8, НТ11, НТ18, НТ22, НТ40).
- Описано и апробирано е електронно учебно помагало „Човекът и природата в света на геометрията“ (5 клас), насочено към учениците със специални образователни потребности. (НТ50).

Теоретичните разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа.

4. Оценка на личния принос на кандидата/-ите

Личното участие и принос на кандидата са безспорни. Убедено мога да заявя, че в пълна степен формулираните приноси и получени резултати са негова лична заслуга.

5. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки и препоръки.

6. Лични впечатления

Личните ми впечатления от доц. д.п.н. Жана Янкова са изключително позитивни. Имали сме съвместни дейности като: участия в научни журита, в научни конференции, в заседания по време на посещение на ЕГ на НАОА в ПУ „Паисий Хилендарски“. Колегата прави впечатление на отговорен, целенасочен, амбициозен и усърдно работещ изследовател и преподавател. Съчетаваща висок професионализъм, академично поведение и добронамереност тя споделя своята експертиза с младите специалисти, с колегията, с интересуващите се.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от **доц. д.п.н Жана Атанасова Янкова отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил **достатъчен брой научни трудове**, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС ‘доктор’ и НС ‘доктор на науките’. В разработките му има научни и приложни приноси. Работата му като преподавател и автор на учебни помагала свидетелстват за **отговорното му отношение към учебната дейност**.

Постигнатите от **доц. Янкова** резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Научната и преподавателската квалификация е **несъмнена**.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Педагогически факултет за избор на **доц. д.п.н. Жана Атанасова Янкова** на академичната длъжност ‘професор’ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

23.09. 2020 г.

Рецензент: .....

Проф. д-р Пелагия Терзийска